

Velkommen til DUNK2011!

Vi har glædet os meget til konferencen og ser frem til et par gode dage med inspirerende oplæg og diskussioner.

Dette års konference er arrangeret af Institut for Naturfagenes Didaktik, Københavns Universitet, i samarbejde med DUN-bestyrelsen og de fem personer der står for hvert symposium.

På **konferencehjemmesiden** www.ind.ku.dk/dunk kan du efterfølgende få materialer fra konferencen. Har du spørgsmål, må du endelige kontakte os.

Vi er naturligvis meget interesserede i at få feedback på konferencen og vil derfor opfordre dig til at udfylde og aflevere det vedlagte **evalueringsskema** ved konferencens afslutning.

God fornøjelse

Arrangørgruppen på IND

Christine Holm, Jens Dolin, Lars Ulriksen, Marianne Grønholdt & Sebastian Horst

Praktiske informationer

Hele konferencen foregår på Byggecentrum. Dog har enkelte deltagere værelser på Hindsgavl.

Indtjekning af værelser kan foregå fra kl. 12.00 mandag. Man skal tjekke ud fra sit værelse senest tirsdag kl. 9.00, dvs. inden første plenumforedrag.

Du vælger hvilket symposium du ønsker at deltage i, ved at tage en label med symposiets nummer (nr. 1-5) fra registreringsbordet ved plenumlokalet (K28). Hvis der ikke er flere labels til det nummer du ønsker, er det fordi symposiet er fyldt op – og så må du vælge en anden hvor der er plads.

På samme måde kan du fra mandag eftermiddag vælge **hvilken workshop** du ønsker at deltage i tirsdag ved at tage en label med bogstavet A, B eller C.

Hele Byggecentrum har **trådløst netværk** som kan bruges uden kode.

Har du ønsker eller spørgsmål vedr. værelser eller conferencecentret, så kontakt Yvonne fra Byggecentrum (tlf. 20486805)

Har du spørgsmål vedr. konferencen, så kontakt Sebastian (tlf. 61681886).

Program for DUN-konferencen 30.-31. maj 2011

Mandag 30. maj:

- 9.00 Registrering og morgenmad
- 10.00 Åbning af konferencen
ved DUN-formand, Lotte Rienecker. Ordstyrer: Jens Dolin
- 10.10 Plenumoplæg: Hvad ved vi om hvad der skaber undervisningsudvikling på universitetet?
Frederik Voetmann Christiansen & Camilla Rump (Københavns Universitet)
- 10.45 Gruppediskussioner af plenumoplæg
- 10.55 Pause
- 11.00 Plenumoplæg: Skal studieledere være strategiske, professionelle ledere?
Thomas Harboe (Københavns Universitet)
- 11.40 Gruppediskussioner af plenumoplæg
- 11.50 Pause
- 11.55 Plenumoplæg: EQ11 - Fælles udvikling af uddannelse ved Lunds Universitet
Stefan Lindgren (Lunds Universitet)
- 12.35 Gruppediskussioner af plenumoplæg
- 12.45 Frokost
- 13.45 Fælles diskussion med plenumoplægsholdere på baggrund af gruppediskussioner
Ordstyrer: Jens Dolin
- 14.30 Parallelle symposier – se beskrivelser på de følgende sider (kaffepause ca. 15.30)
Lokaler: K21, K22, K25, K26, K27
1. Relationen mellem universitetspædagogik og universitetspolitik
 2. Organisering af universitetspædagogikken på universitetet
 3. Nye uddannelser og reformerede uddannelser som metode til undervisningsudvikling
 4. Hvordan skaber man en lokal kultur der understøtter undervisningsudvikling?
 5. Metoder til opkvalificering af undervisere:
- 16.30 Gruppevis udvekslinger af erfaringer – mød op ved samme bord i plenum som om formiddagen
- 17.30 Gåtur, netværk, minimøder
- 18.30 Velkomstdrink i cafeen
- 19.00 Middag

Tirsdag 31. maj:

- 8.00 DUN Generalforsamling
Lokale K28
- 9.00 Plenumoplæg: International trends and strategies in educational development at universities
James Wisdom (Præsident for ICED - International Consortium of Educational Development)
- 10.00 3 parallelle workshoper: Hvordan kan vi forbedre rammer og muligheder for undervisningsudvikling?
Lokaler: K21, K22, K28
- *Workshop A - Nationale tiltag:* Hvad kan gøres på DK-niveau? Hvilke initiativer kan DUN, Danske Universiteter, DM og lign. tværgående organisationer tage?
 - *Workshop B - Institutionelle tiltag:* Hvad kan man gøre på universitetet/fakultetet/instituttet?
 - *Workshop C - Individuelle tiltag:* Hvad kan vi som undervisere, kursusansvarlige, studieledere og udviklingskonsulenter gøre?
- 12.00 Plenum: Workshoppræsentationer og fælles diskussion
- 12.30 Konferenceafslutning
- 12.45 Frokost og herefter afrejse

HUSK at aflevere evalueringsskema før afrejse!

Gruppediskussioner

Alle deltagere er placeret i grupper af 5-6 personer. Formålet med dette er at facilitere gruppediskussioner om plenumoplæg og udveksle erfaringer på tværs af institutioner.

Spørgsmål til plenumoplæg

Efter hvert plenumoplæg er afsat 10 minutter til at I i gruppen kan drøfte oplægget. Brug gerne nedenstående spørgsmål.

1. Hvilke barrierer for undervisningsudvikling peger oplægget på?
2. Hvilke muligheder for undervisningsudvikling peger oplægget på?
3. Hvilke erfaringer har I som understøtter oplægsholderens konklusioner?
4. Hvilke erfaringer har I som er i modstrid med oplægsholderens konklusioner?

I den efterfølgende plenumdiskussion kl. 13.45 forventer vi at bruge gruppernes diskussioner.

Spørgsmål til symposier

Jeres gruppe deltager sikkert i forskellige symposier, og derfor beder vi jer overveje følgende som I kan fortælle om til de andre i jeres gruppe når I mødes igen efter symposierne kl. 16.30:

1. Hvad blev jeg i symposiet mest overrasket over som jeg vil dele med min gruppe
2. Hvad i symposiet kan jeg tage med hjem som noget der kan skabe bedre udvikling der hvor jeg kommer fra?
3. Hvilke barrierer peger symposiet på som det er vigtigt at gøre noget ved?

Spørgsmål til gruppevis udveksling mandag kl. 16.30

Når jeres gruppe mødes efter symposierne, er det meningen at I udveksler indtryk fra symposierne. Det er også meningen at I kan udveksle erfaringer fra jeres eget arbejde om udvikling af undervisning – og det vil være godt at koble det til tirsdagens workshop. Brug derfor gerne følgende diskussionsspørgsmål:

- A. Hvad kan gøres på nationalt niveau for at forbedre udvikling af undervisning? Hvilke initiativer kan DUN, Danske Universiteter, DM og lign. tværgående organisationer tage
- B. Hvad kan man gøre på universitetet/fakultetet/instituttet?
- C. Hvad kan vi som undervisere, kursusansvarlige, studieledere og udviklingskonsulenter gøre?

Plenumforedrag på DUN-konferencen 2011

Hvad ved vi om hvad der skaber undervisningsudvikling på universitetet?

Frederik Voetmann Christiansen & Camilla Rump (Københavns Universitet)

Kvalitetsudvikling af undervisningen på universitetet er en bestræbelse der ikke kan forfølges gennem en enkelt strategi, men som kræver arbejde på flere niveauer på samme tid. I oplægget gives en række nationale og internationale eksempler på initiativer til undervisningsudvikling på universitetet, der har ført til varige forbedringer af undervisningen - og også eksempler på storstilede satsninger der ikke indfrie forventningerne.

På basis af eksemplerne vil vi argumentere for at varige uddannelsesforandringer kræver et pædagogisk beredskab der ikke har for snævert fokus på det løbende pædagogiske arbejde, men også har fornemmelse for de afgørende momenter i institutionernes udvikling hvor der er større åbninger i forhold til fremme af undervisningsudviklingen. Samspelet og samklangen mellem centrale uddannelsessatsninger og den løbende udvikling af (lokale) undervisningsmiljøer bliver dermed et centralt omdrejningspunkt for den varige undervisningsudvikling.

Skal studieledere være strategiske, professionelle ledere?

Thomas Harboe (Københavns Universitet)

Thomas Harboe er ved at lægge sidste hånd på et ph.d.-projekt om dansk studieledelse, hvor han blandt andet har interviewet danske studieledere, og han vil i dette oplæg fremlægge nogle af de resultater som han har fundet frem til. Projektet viser blandt andet, at studieledelse er meget forskelligt organiseret på de danske universiteter og at studielederne selv opfatter deres egen rolle meget forskelligt. Nogle ser deres hovedfunktion som lokale problemknusere, andre kæmper med alt for mange administrative opgaver og atter andre er dybt involveret i universitetspolitik og strategi. Nogle har det godt med funktionen, andre er mere frustreret. Fælles for de fleste er, at de som mellemledere er udsat for pres fra mange kanter og at samarbejdet med den øvrige ledelse ikke altid er gnidningsløst.

Selvom studielederne, da de i 1993 første gang blev introduceret i universitetsloven, var tænkt som en styrkelse af universiteternes pædagogiske ledelse, er der meget der tyder på at studielederne har haft svært ved at udfylde den tiltænkte rolle. I dag arbejder flere universiteter med aktuelle reformplaner af deres studieledelse og bestræbelserne synes at gå i retning af mere professionelle og strategisk tænkende studieledere. Men er det reelt det, der er behov for?

EQ11 – Fælles udvikling af uddannelse ved Lunds Universitet

Stefan Lindgren (projektleder for EQ11, Lunds Universitet)

Projektet EQ11 er et omfattende projekt der fra 2009 har udgjort en central del af Lunds Universitets langsigtede kvalitetsarbejde. Projektet er baseret på Lunds Universitet fire strategier og omsætter dem til succesfaktorer. EQ11 bruger Lunds Universitets kollektive kompetence, erfaring og potentiale til at forbedre kvaliteten af al forskningsbaseret uddannelse på grundlæggende og avanceret niveau, forsker- og efteruddannelse, primært ved at styrke og udbrede positive udviklingsprocesser. Projektet vil besvare spørgsmålet: "Hvordan kan vi ved at øge bevidstheden om den måde, vi udvikler vores kurser på, vælge veje der med høj grad af sandsynlighed øger kvaliteten?"

Projektet er nu i fase 2 hvor fokus ligger på fakultetsniveau: Fakulteterne gennemfører en selvevaluering og får lavet en udredning af et internationalt team af rådgivere. Hertil kommer også fire separate delprojekter om effektiviteten af forskeruddannelsen, tidligere resultater og effekter af gennemført kvalitetsarbejde, uddannelsesmæssige publikationer og rapporter, og kendetegn ved fremgangsrigte uddannelsesmiljøer.

Efter projektrapport i oktober 2011 fortsætter projektet i en implementeringsfase hvor resultaterne vil blive omsat forandrings- og udviklingsarbejde og vil blive offentliggjort og diskuteret nationalt og internationalt, og en ekstern evalueringsfase. Læs mere: www.lu.se/EQ11.

International trends and strategies in educational development at universities

James Wisdom (The International Consortium for Education Development, www.osds.uwa.edu.au/iced)

In this presentation I will be identifying and considering four points of growth and development in today's universities. Although the professional formation of incoming academics as teachers is now widely practiced, universities need to consider how to support their established academics. Some are focusing on development projects and subject-based enhancement. Preparation for the role of tutor is a second area of potential difficulty.

The deployment of learning outcomes and the systematizing of frameworks has put some universities and departments under great pressure. However it is clear from the experience of creating modular programmes that the frameworks are only the beginning of the work, not its conclusion. The support and leadership of programme teams (those who together teach for the named qualification) is therefore becoming more significant. Higher education has become the focus of some fascinating and excellent research, both by professionals and by teachers as practitioner research. In particular, research into student learning has emphasised the significance of contextual and design factors, and leads again to the importance of programme teams and their leadership. It also leads to a shift in the traditional relationships between teachers and students.

Underlying many of these ideas is a discussion about how prepared today's universities are for the future, and how effective they are at making change. We have much experience with funded innovation projects, but perhaps more significant is the role of strategic or policy-led change. This process can lead to a re-consideration of the position of the educational developer within the institution.

Symposier mandag 30. maj

Du vælger hvilket symposium du ønsker at deltage i, ved mandag formiddag at tage en label med symposiumets nummer (nr. 1-5) fra registreringsbordet ved plenumlokalet. Hvis der ikke er flere labels til det nummer du ønsker, er det fordi symposiet er fyldt op - og så må du vælge en anden hvor der er plads.

1. Relationen mellem universitetspædagogik og universitetspolitik

Arrangør: *Palle Rasmussen, AAU*

Universiteterne gennemgår store forandringer i disse år. Universitetsloven af 2004 ændrede ledelsesstrukturerne, gjorde universiteterne (formelt) selvejende og understregede deres samfundsmæssige opgaver. Siden ledelser, lærere og studerende skulle forholde sig til fusioner, pointsystemer for forskningspublicering, stramning af specialeregler og løbende besparelser. Hvilke konsekvenser har disse udviklinger for universitetspædagogikken? Hvilke risici og hvilke muligheder er der? Det tages op til debat i dette symposium, som er tilrettelagt af professor Palle Rasmussen, Institut for Læring og Filosofi, Aalborg Universitet.

Program:

14.30-15.00: Bliv så færdig! Det politiske pres for stadig kortere studieforløb ved universiteterne og de pædagogiske konsekvenser. Ved professor **Palle Rasmussen**, Aalborg Universitet

15.00-15.30: Den nye studenterbefolkning. Øget optag, større diversitet og de pædagogiske konsekvenser. Ved studerende **Nina Rasmussen**, Danske Studerendes Fællesråd

15.30-15.40: Kaffepause

15.40-16.10: Husk dine points! Produktivitetshæmmende tiltag i forskningspolitikken og deres konsekvenser for universitetspædagogikken. Ved lektor **Bettina Dahl Søndergaard**, Aarhus Universitet.

16.10-16.30: Fælles diskussion

2. Organisering af universitetspædagogikken på universitetet

Arrangør: *Torben K. Jensen, AU*

Alle danske universiteter har inden for de sidste 10 år oprettet universitetspædagogiske udviklingsenheder. Baggrunden for denne investering i undervisningsudvikling har været dels universiteternes egen erkendelse af behovet for at udvikle universiteternes forskningsbaserede undervisning og forskernes undervisningskompetencer, dels et krav - siden 1994 - om pædagogisk kvalificering af adjunkter, samt - de seneste år - akkrediteringsinstitutionens krav om systematisk kompetenceudvikling af undervisningskompetencer på videregående uddannelser.

De danske universiteter har imidlertid investeret i meget forskellige grad i universitetspædagogiske udviklingsenheder, det pædagogiske udviklingsarbejde er organiseret meget forskelligt, og der er betydelige forskelle i udviklingsenhedernes mål, strategier, størrelse, aktiviteter og resultater.

Symposiet - organiseret som en round-table - inviterer til diskussion af organisatoriske udfordringer i universitetspædagogikken.

Jens Dolin, leder af Institut for Naturfagernes Didaktik, KU; **Birgitte Lund Christiansen**, leder af Afdeling for Uddannelse og Studerende, DTU; **Torben K. Jensen**, leder af Center for Læring og Uddannelse, SAM, AU; **Anne Jensen**, leder af Center for Universitetspædagogik, SDU; **Lone Krogh**, forskningsleder og ansat i AAU-LearningLab, Institut for Læring og Filosofi, AAU; og **Marie Gottlieb**, leder af Interaction & Learning Unit, IT-Universitetet vil med afsæt i egne udviklingsenheder åbne debatten om:

- Forudsætninger for at etablere en udviklingsenhed
- Forudsætninger for at en udviklingsenhed kan rekruttere medarbejdere, konsolidere sig, vokse og opnå legitimitet - og undgå at blive nedlagt!
- Fordele og ulemper ved centrale udviklingsenheder vs. fakultetsbaserede udviklingsenheder (central/decentral)
- Fordele og ulemper ved at udviklingsenhederne også bedriver forskning
- Udviklingsenheders fokus: Kursusaktiviteter, fagudvikling, organisationsudvikling, kontrol og evaluering, strategiske beslutninger ...?

3. Nye uddannelser og reformerede uddannelser som metode til undervisningsudvikling

Arrangør: *Pernille Andersson, DTU*

Forskning og viden om hvad der fremmer studerendes læring inden for videregående uddannelse vokser og udvikles konstant. Denne viden skal bruges til at sikre kvaliteten i uddannelser gennem bedst mulig understøttelse af de studerendes læring via den konkrete undervisning og uddannelsesstruktur de oplever. Vi skal gøre det rigtige rigtigt i uddannelser og i undervisning. Gode intentioner til trods kan der nogle gange være langt fra de gode idéer og den udviklede viden om læring og undervisning til at den konkrete undervisningspraksis ændres og udvikles. Hvad skyldes det? Hvad kan vi gøre for at understøtte den kontinuerlige udvikling af undervisning i videregående uddannelse? At udvikle undervisning på universiteter er en spændende og nogle gange udfordrende opgave, der kræver en del strategiske overvejelser.

I dette symposium vil fokus være på hvilken effekt reformarbejde har som metode til undervisningsudvikling på eksisterende uddannelser såvel som i forbindelse med udvikling af nye uddannelser.

Gode tiltag og eksempler fra tre universiteter, som deltagerne kan lære og lade sig inspirere af, vil blive præsenteret i forskellige oplæg. Oplæggene vil også danne grundlag for en mere generel diskussion om, hvad der fremmer udviklingsprocesser i videregående uddannelser samt hvad man helst skal prøve at undgå.

Deltagerne i symposiet vil høre tre oplæg og deltage i diskussioner af hvad vi kan lære af disse erfaringer og hvordan vi kan tage det gode med videre i arbejdet med at udvikle universitetsundervisning.

Program:

14.30 Velkomst, præsentation af symposieprogram og deltagere samt introduktion til symposietema ved **Pernille Andersson**

14.55 "Studiereform - intentioner og barrierer" - Reform af lægeuddannelsen på Aarhus universitet, ved **Anne Mette Mørcke**

15.15 "Arbejdslivsstudier: Klyngeundervisning og antologiundervisning" - Evaluering af nye tiltag i uddannelse på Roskilde universitetscenter, ved **Søren Dupont og Arno Kaae**

15.35 Kaffepause

15.50 Udvikling af en ny diplomingeniøruddannelse på Danmarks Tekniske Universitet - Implementering af studenteraktivt undervisningsparadigme C-D-I-O, ved **Lars Bogø**.

16.10 Opsummerende diskussion om hindringer og muligheder; hvad skal til for at god tiltage lever videre og bidrager til generel udvikling?

16.25 Afsluttende ord

4. Hvordan skaber man en lokal kultur der understøtter undervisningsudvikling?

Arrangør: Jan Sølberg, IND, KU

Det overordnede tema i dette symposium er, hvordan man sikre en løbende udvikling af undervisningen på de tertiære uddannelser for at imødekomme de mange forskellige forventninger og krav fra de studerende, aftagerne og uddannelsesinstitutionerne selv. Der er et stigende behov for undervisningsudvikling og det øger presset på den enkelte underviser. De steder, hvor der findes lokale kulturer, hvor arbejdet omkring udvikling af undervisning deles og værdsættes opstår der ofte gode ideer, ideerne udbredes og erfaringerne bruges til at skabe nye forbedringer. Men hvordan opstår en sådan kultur og hvad skal der til for at lede processen på vej?

Symposiet indledes med et kort oplæg om professionelle læringsfællesskaber, hvilket er et perspektiv, der samler mange års erfaring med skoleudvikling på tværs af forskellige uddannelsesniveauer og -kulturer. Oplægget kan forhåbentlig bringe nogle tanker og begreber i spil, som kan berige diskussionerne. Dernæst gives ordet til indlederne, som på forskellig vis har arbejdet med at udvikle og/eller implementere god undervisningspraksis.

Indledere:

- Elementer i en lokal kultur der støtter undervisningsudvikling, **Claus Thorp Hansen**, DTU
- Mål for udvikling af de studerendes skrivekompetence, **Signe Skov**, KU
- Barrierer for undervisningsudvikling? Et spørgsmål om spændinger i vidensforståelser?, **Nina Bonderup Dohn**, SDU

Efter hvert oplæg på 10 minutter er der afsat tid til uddybende spørgsmål og en kort refleksion i små grupper. Til sidst forsøger vi at samle de væsentligste pointer i plenum.

5. Kompetenceudvikling af undervisere

Arrangør: Rie Troelsen, SDU

På dette symposium vil vi beskæftige os med kompetenceudvikling på individniveau - hvordan kan kompetenceudvikling af den enkelte underviser foregå fra forskelligt hold; fra studieledelsen, fra udviklingsenheder, fra underviserne selv?

Symposiet vil bestå af en række oplæg fra disse forskellige aktører i kompetenceudviklingen af undervisere. **Hanne Nexø Jensen**, lektor ved KU, holder et kort oplæg om, hvordan ansatte, der skal vejlede specialekrivere for første gang, får tilbudt et forløb på 4-5 seminarer (af ca. 1½-2 timers varighed) over de ca. 6-8 måneder en specialeproces varer inkl. bedømmelse. Fordelen ved denne "hen-ad-vejen"-opkvalificering er, at deltagerne oplever en større relation mellem kompetenceudviklingsindsatsen og deres aktuelle praksis. Heroverfor vil **Peter Stray Jørgensen** og **Lotte Rienecker**, uddannelsesudviklere på KU, holde et kort oplæg om de nødvendige rammer for fx specialevejledningskurser. Skønt kurserne roses meget af mange deltagere, har manglende incitamenter for deltagelse og "missing links" i den institutionelle implementering virket som væsentlige barrierer for den reelle kompetenceudvikling.

Kompetenceudvikling kan ligeledes foregå gennem udvikling af enkelte undervisningsforløb. **Mads Hovgaard**, uddannelsesudvikler på SDU, vil holde et kort oplæg om hvordan man kan overvinde økonomiske, logistiske og/eller ideologiske barrierer mod inddragelse af ny teknologi - i dette tilfælde "clickers" - ved at benytte mere almindelig teknologi - her inddragelse af stemmekort i et undervisningsforløb. Også **Michael Damkjær**, underviser på SDU, vil holde et oplæg om hvordan et undervisningskoncept, udviklet af én underviser, udbredes til underviserkolleger, hvis undervisning også indgår i konceptet. Dette illustreres med undervisningsmetoden Puzzle learning.

Symposiet afrundes med en perspektivering fra **Søren Bengtsen**, ph. d. studerende ved DPU, som stiller skarpt på kompetenceudviklingens mål om at styrke den enkelte undervisers evne til bedre at kunne navigere i praksis. I forhold til dette mål fokuseres der ofte på de elementer af en given undervisningspraksis, der kan trækkes ud af praksis og almengøres (begrebsliggøres). Men hvad med de elementer af den konkrete praksis som ikke kan almengøres, og som måske ikke engang kan generaliseres på tværs af forskellige former for praksis? Hvad skal vi være opmærksomme på, når kompetenceudvikling, som i mange af de her beskrevne tilfælde, benytter sig af erfaringsudveksling og beskrivelser af "good practice"?

Workshopper tirsdag 31. maj

Formålet med workshopperne er at generere og formulere konkrete forslag til initiativer der kan styrke udviklingen af undervisningen på universiteterne.

Du vælger hvilken workshop du ønsker at deltage i, ved i løbet af mandagen at tage en label med workshopkens bogstav (A, B eller C) fra registreringsbordet ved plenumlokalet. Hvis der ikke er flere labels til den workshop du ønsker, er det fordi den er fyldt op - og så må du vælge en anden hvor der er plads.

De tre parallelle workshopper er:

- Workshop A - Nationale tiltag: Hvad kan gøres på DK-niveau? Hvilke initiativer kan DUN, Danske Universiteter, DM og lign. tværgående organisationer tage?
Facilitator: Sebastian Horst
Referent: Ane Jensen
- Workshop B - Institutionelle tiltag: Hvad kan man gøre på universitetet/fakultetet/instituttet?
Facilitator: Lars Ulriksen
Referent: Rie Troelsen
- Workshop C - Individuelle tiltag: Hvad kan vi som undervisere, kursusansvarlige, studieledere og udviklingskonsulenter gøre?
Facilitator: Christine Holm
Referent: Bjørn Johannesen

Hver workshop følger en struktur inspireret af fremtidsværksteder:

1. Kritikfasen: Opsamling på mandagens diskussioner: Hvad kan ses som den vigtigste kritik af tingenes tilstand på det niveau som workshoppen handler om? Kort oplæg ved facilitatoren som suppleres af gruppen.
2. Fantasifasen: Hvis vi kunne få det helt som vi ønskede, hvordan ville det så være? Brainstorm, formentlig opdelt i undergrupper med fælles opsamling (skriver på flipover).
3. Realitetsfasen: Hvordan kan vi omsætte (nogle af) ønskerne fra fantasifasen til konkrete initiativer? Gruppeopdelt efter hvilke initiativer man ønsker at arbejde med. Der noteres på papir til den fælles opsamling.

I det efterfølgende plenum præsenteres der fra de tre workshop, ca. 10 minutter pr. workshop. Hvis den enkelte workshop har mange undergrupper, må der prioriteres. Alle producerede materialer samles sammen af arrangørerne og bruges til at udarbejde den efterfølgende hvidbog.